

ISTORIA GÂNDIRII LATERALE ȘI O INCURSIUNE A NECESITĂȚII ACESTEIA ATÂT ÎN PREZENT, CÂT ȘI ÎN VIITOR

THE HISTORY OF LATERAL THINKING AND A FORAY INTO THE NEED FOR IT BOTH IN THE PRESENT AND IN THE FUTURE

STANCIU Carmen, profesor de limba și literatura română, gradul I,
Școala Gimnazială „Explorator Teodor Gheorghe Negoită” Sascut,
județul Bacău, România
geo.karmen@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-0601-4250

CZU: 37.015.3:159.955

Rezumat: *Articolul vizează modul în care a luat naștere gândirea laterală și rolul acesteia atât în problematica prezentului, respectiv a viitorului, cât și a găsirii unor soluții în adaptarea permanentă la tot ceea ce e nou, în rezolvarea de situații-problemă. Se constată că gândirea laterală reprezintă o nevoie stringentă pentru a putea să ne adaptăm deci la ritmul acestor schimbări contemporane, dorindu-se să devină o rutină în activitatea didactică și nu numai. Se focalizează, de altfel, contribuția specialiștilor în decursul anilor pe importanța gândirii laterale în rândul activităților derulate, mai ales în cele educative. De altfel, se concluzionează că profesorii și școala pot realiza în clase o cultură a gândirii, modelând și direcționând comunicarea, stârnindu-le curiozitatea copiilor, dar mai ales predând-o direct, devenind în acest mod operativă.*

Cuvinte-cheie: *gândirea laterală, idei noi, schimbare, soluții, rezolvare de probleme, creativitate, elevi, cercetări.*

Abstract: *The article aims at the way in which lateral thinking was born and its role both in the issues of the present, respectively of the future, and of finding solutions in the permanent adaptation to everything that is new, in solving problem-situations. It is found that lateral thinking is a pressing need to be able to adapt to the rhythm of these contemporary changes, wanting to become a routine in the didactic activity and not only. In fact, the contribution of specialists over the years focuses on the importance of lateral thinking among the activities carried out, especially in the educational ones. In fact, it is concluded that teachers and the school can achieve in classes a culture of thought, shaping and directing communication, arousing the curiosity of children, but especially teaching it directly, becoming operative in this way.*

Keywords: *lateral thinking, new ideas, change, solutions, problem solving, creativity, students, research.*

Introducere

Omenirea se află în fața unui salt enorm, mai întâi izbîndu-se de transformările social-culturale și restructurări creatoare, deși există tendința de a construi **noul pe vechi, nu pe nou și prin nou.** [1, p. 23]

De altfel, cu toate că optimismul ne animă, nu putem să nu remarcăm criza prin care trece umanitatea, referindu-ne la criza gândirii și la goana sa spre necunoscut fără o direcție clară, astfel îndreptându-ne spre o distrugere biologică, spirituală și materială.

Astfel, Edward de Bono vede în gândire un factor central al devenirii umane, o soluție la problematica prezentului și a viitorului, preocuparea acestuia pentru *(re)gândirea gândirii* găsind-o din 1967, asociind gândirii verticale, ce are ca fundament cauzalitatea, conceptul de gândire laterală, astfel accentuând utilitatea primei gândiri, iar, adăugând creativitatea, se va estompa rigiditatea procesului.

De-a lungul anilor, numeroși cercetători și-au adus aportul în prezentarea rolului *gândirii*, descriind conceptul de *gândire laterală* în funcție de influențele și de nevoile vremii respective.

1. Scurtă istorie a gândirii laterale

Devenirea umană, deci și formarea elevilor, presupun o problematică ce vizează atât prezentul, cât și viitorul, iar după 33 de ani de la explicarea rolului gândirii laterale în identificarea soluțiilor, în anul 2000, Edward de Bono ajunge să se întrebe dacă e deja tardivă schimbarea modalității în care gândim, având în vedere nevoia de adaptare la nou, de a rezolva probleme în contexte diferite, de a ajunge la soluții rapide, prin demersuri proprii, prin modul propriu de a vedea lucrurile, indiferent de procedură, toate acestea fiind în corelație cu globalizarea economică, societatea informațională și revoluția științifică și tehnică. De altfel, asemenea gândirii logice, *gândirea laterală*, concept apărut în 1967, urmărește varianta utilizării minții ce depășește tiparele limitative ale gândirii logice. Printre obiective, se numără: *generarea de idei și modele noi*, restructurându-se și evitându-se modelele vechi și rigide. Prin conceptul *model*, se presupune orice idee, gând, imagine, o abordare a unei problem în mod repetat, un fel de a vizualiza lucrurile.

Prin urmare, *ideile noi* reprezintă variante noi de a prezenta lucrurile, idei noi despre alte percepții. **Clișeul** este, de asemenea, abordat în gândirea laterală, fiind un *mod stereotip* de a vedea lucrurile. Am putea spune că toate ideile reprezintă modele ce pot fi *restructurate*, contestându-se oricare presupuziție, dar negarantându-se corectitudinea acesteia. Gândirea laterală se străduiește să reorganizeze presupuzițiile, reprezentând, de fapt, modele care se sustrag procesului de reorganizare.

Ulterior, în 2003, văzând că sunt foarte multe schimbări privind tehnologia, știința etc, de Bono constată că gândirea laterală este indispensabilă pentru a putea să ne adaptăm la ritmul acestor schimbări contemporane. Dacă reușim ca acest tip de gândire să devină o rutină, să facă parte din viața cotidiană, schimbările ar fi mult mai facil de realizat, deci și educația. Dacă un copil ar fi de mic îndrumat spre un mod liber de a gândi, fiind încurajat spre organizarea unor situații fără a ține cont de **obișnuințe**, de reguli, ci vizând rezolvarea, soluțiile găsite, cu siguranță că lucrurile ar sta mult mai bine atât în sistemul educațional, cât și în toate celelalte domenii de activitate.

Conceptul „*obișnuințe*” menționat mai sus determină „*blocaje*”, subliniază Arthur Koestler, în 1964 (*The Act of Creation*), deoarece inhibă tendița firească de a aborda o situație, implicit de a o rezolva. S-a constatat astfel că în activitatea desfășurată nouăzeci și nouă la sută din acțiuni sunt *automatism* sau făcute din obișnuință.

În decursul anilor, s-a constatat că gândirea verticală este constantă în toate demersurile întreprinse, dar schimbările rapide și nevoia de a face față acestora, a determinat și apariția gândirii laterale, 1967, ce a devenit de la un an la altul mai necesară, fiind colacul de salvare pentru generațiile de azi și de mâine.

De ce? Ei bine, pe scurt, pentru că: gândirea verticală vizează corectitudinea, iar cea laterală afluența; gândirea verticală alege o cale, eliminându-le pe celelalte, iar gândirea laterală nu alege, ci caută să deschidă căi noi; gândirea verticală folosește informația pentru o soluție, iar cea laterală pentru a restructura modele; cea verticală este secvențială, iar cea laterală face salturi; gândirea laterală generează cât mai multe abordări, iar cea verticală abordează o singură problemă; gândind vertical, experimentăm pentru obținerea unui efect, iar gândind lateral, experimentăm pentru oportunitatea de a schimba ideile, fără vreo direcție anume etc.

Și William James, în 1880, evidențiază influența negativă a *obișnuinței* în sfera gândirii, din cauza convențiilor, a standardelor colective, fiind considerată singura stare a omului.

În 1969, tot Edward de Bono prezintă în cartea *The Mechanism of Mind* cele două sisteme informaționale: pasiv- informația este receptată și stocată în momentul folosirii, iar în sistemul activ, informațiile sunt active și se reorganizează automat. Cele din urmă generează noi pattern-

uri, reprezentând baza creativității. De altfel, deslușirea funcționării sistemelor, determină și înțelegerea receptării creativității. Apoi, în anul 2000, Edward de Bono definește pattern-urile drept „câi foarte bine cunoscute, ce formează gândirea alternativă. [1, p. 32] Creierul nu a fost programat pentru a gândi creativ, ci pentru a-și fixa modelele perceptivă și comportamentale de la care nu deviază” susține, de altfel, în continuare. De aici reiese și că, de regulă, copiii sunt de mici creativi, deoarece nu dețin informații, astfel fiind liberi în gândire, în abordarea unor soluții inovative.

În 2003, Edward de Bono menționează că atunci când informația este realizată de către minte printr-o procesare *perceptivă și distribuită în pachet de informație*, intervine gândirea laterală, *pentru a nu accepta de-a gata pachetele sortate de alegerea perceptivă care este decisivă pentru conținutul fiecărui proces.* [1, p.32]

Așadar, conceptul de „gândire laterală” a fost inventat pentru a evidenția o metodă de gândire ce încurajează creierul să formeze idei noi, utilizând o abordare ușoară și normală a gândirii creative, printr-o modalitate diferită de gândirea *logică* sau de cea *verticală*.

De la Aristotel încoace, gândirea logică a fost promovată drept unica modalitate de a ne utiliza mintea, dar, din cercetările realizate, s-a dedus și faptul că gândirea logică nu stă la baza ideilor noi, simple și eficiente, ci, din contra, acest tip de gândire poate avea un rol inhibitor.

De asemenea, trebuie avut în vedere și faptul că inventatorii și oamnei de știință renumiți produc de regulă o multitudine de idei noi, nu doar una singură. Prin urmare, rezultă că unora li se dezvoltă mai bine capacitatea de a produce idei noi decât altora. Această capacitate nu pare să fie legată de inteligență, ci de o dispoziție particulară a minții, de un mod specific de a gândi. [2, p. 25]

Cu toate acestea, dacă gândirea ar fi predată în școli, cu siguranță că s-ar putea dezvolta modul de a gândi și, ajunși la maturitate, vom avea alte percepții. Trebuie însă accentuat și rolul celor două tipuri de gândire, ce sunt, de fapt, complementare, deoarece gândirea verticală nu poate să găsească soluții la o problemă, iar gândirea laterală nu are o direcție sigură.

O capacitate sporită de a gândi este un instrument de bază pentru succesul profesional, personal și la îndemâna tuturor, mai cu seamă gândirea laterală, ce se află în corelație cu *intuiția, creativitatea și dispoziția*.

De Bono, în anul 2000, susține că gândirea laterală este strâns legată de *creativitate*, diferența constând în faptul că gândirea laterală vizează procesul, ce poate fi învățat, în timp ce creativitatea prezintă un produs, un rezultat.

Gândirea creativă reprezintă deci ceea ce realizăm când suntem creativi, iar creativitatea este rezultatul acestui demers. Activitatea creativă este făcută intenționat și determină originalitate actului creator. În relație de interdependență cu creativitatea, se află receptarea literaturii în școală ce are printre obiective și: *dezvoltarea gândirii, formarea orizontului intelectual-cultural, a concepției despre lume și viață*, [4, p. 22] conform savantului Constantin Parfene, idee menționată de prof. dr. Constantin Șchiopu în cartea „Opera literară: receptare și interpretare”.

De altfel, această modalitate de gândire reprezintă activitatea socială, fiind *o replică la o situație-problemă*.

Cei mai mulți cercetători au identificat începuturile creativității în lucrările lui J.P. Guilford, la mijlocul secolului trecut, 1950, acesta sugerând că există două tipuri de gândire: *convergentă, atunci când îți vine o idee bună, și divergentă, care vizează generarea de soluții multiple.* [3, p. 17]

De altfel, Ellis Paul Torrance, în 1970, a descoperit patru subcategorii ale gândirii: *fluență, flexibilitate, originalitate și elaborare*.

Mai recent, Robert Sternberg, în 1996, a menționat despre creativitate că este tridimensională, în dobândirea acesteia, fiind nevoie de: *sintetizare*- abilitatea de a vedea probleme în moduri inovative și de a elimina gândirea convențională; *analiză*- capacitatea de a evidenția ce

idei merită urmate și care idei nu merită; *contextualizare*- vizând abilitate în moduri diverse, astfel convingându-i și pe alții de valoarea oricărei idei specifice.

Respectatul organism internațional de testare PISA a luat hotărârea să analizeze rezolvarea problemelor, colaborând în 2015, aspectul gândirii creative primind un impuls determinant (OCDE, 2013). PISA a menționat că există un interes din ce în ce mai dezvoltat în lume pentru învățare, ce presupune cercetare și pentru *rezolvarea problemelor*, că și angajatorii susțin capacitatea de a rezolva probleme, implicit că acest gen de capacitate este necesară. Mai mult decât atât, în mai multe țări din întreaga lume, de exemplu: Singapore și Australia, au demarat introducerea acestui gen de gândire în programele naționale.

Tot legat de acest demers, cum precizam și mai sus, gândirea creativă, fiind o activitate socială și venind ca răspuns la o problemă cu care se confruntă un individ sau un grup, are ca impact *rezolvarea creativă a problemelor*, împreună cu engleza, matematica etc, ce sunt susținute pentru a fi predate în școli.

De altfel, gândirea critică este tot mai importantă, rădăcinile sale putând fi remarcate și la Socrate. În plus, în Europa, lucrările lui Francis Bacon „Despre excelența și progresul cunoașterii divine și umane, 1605 și ale lui Rene Descartes cu „Reguli pentru îndrumarea minții”, 1701, au determinat abordarea *gândirii sistemice și disciplinate*.

În secolul trecut, John Dewey a afirmat că gândirea critică se află în centrul educației, considerând-o „examinare activă, persistentă și cu atenție a unei credințe sau a unei presupuse forme de cunoaștere în lumina motivelor ce o susțin și a concluziilor ulterioare la care tinde”. (21, Predarea gândirii creative).

De remarcat este și faptul că în anii 1990 și la începutul secolului al XXI-lea, a căzut accentul pe *gândirea bună*, prin urmare, pe abilitățile de gândire și pe rutinele de gândire.

Apoi, Art Costa și Bena Kallick, în 2000, în Statele Unite, au contribuit la un grup de șaisprezece obiceiuri privind mintea, ce vizează atributele gânditorilor inteligenți. Astfel sunt o multitudine de obiceiuri de gândire critică, respectiv *gândire despre gândire, chestionare și punerea problemelor, gândirea interdependentă, aplicarea cunoștințelor din trecut unor noi situații* etc.

Cercetări au fost și în Marea Britanie, unde s-a dorit dezvoltarea competențelor de învățare și de gândire în școli, având însă *doar rol consultativ*, nu și obligatoriu.

Ulterior, în Australia, Declarația de la Melbourne din 2008 a prezentat în mod explicit obiectivul ca „toți tinerii australieni să devină elevi cu succese, indivizi încrezători, respectiv creativi și cetățeni implicați, mai exact informați.” În acest mod s-a determinat realizarea *unui curriculum raportat la capacitate în toate școlile australiene, accentul căzând pe gândirea critică și creativă*.

Cercetările au indicat și că abilitățile gândirii pot fi îmbunătățite: Feuerstein, R, în 1980; Sternberg R.J., în 1984; Perkins, D.N., în 1989, prin programe unice, cum ar fi cel al lui Feuerstein (1980) și de Bono, în 1983, *ori prin includerea acestor abilități în curriculum*.

Alec Fisher prezintă și el în 1990 îmbunătățirea potențialului gândirii fiecărui individ, în educație, urmărindu-se *realizarea unor deprinderi de bază* și nu potențialul ce poate fi creionat.

În 1991, Sigel Irving E. diferențiază inteligența de gândirea laterală, menționând că primul concept vizează abilitatea sau competența, iar cel de-al doilea comprimă deprinderi pentru analiză, sinteză, evaluare, rezolvarea de probleme, diverse feluri de raționament.

În 1993, Perkins D.N., Jay E, și Tishman S. afirmă că profesorii și școala pot realiza în clase o *cultură a gândirii*, modelând și direcționând comunicarea, stărnindu-le curiozitatea copiilor, dar și că mai indicat ar fi să se predea gândirea, astfel realizându-se *operativitatea* acestui concept în clasele de elevi.

De altfel, generarea de idei noi fiind cercetată, după cum am menționat în cadrul acestui articol, și din perspectiva creativității, teoreticienii Stenberg și Lubart, 1991, 1992, 1995, au evidențiat *probele ca investiție*, una din multele tehnici studiate și aplicate în capitolele ce

gravitează în jurul gândirii laterale: nuvele cu titluri neobișnuite, desene cu teme neobișnuite, reclame originale la produse neinteresante, rezolvându-se inclusiv unele situații- problemă bizare etc.

După cum am observat, nenumărate cercetări s-au realizat pe acest concept stringent atât în prezent, cât și în viitor, câștigându-și, de altfel, *binemeritul loc în Dicționarul Oxford și o reputație mondială de metodă infailibilă de creștere a productivității și de obținere a unor soluții inovatoare optime la orice problemă.*[5, p.1]

Concluzii

Gândirea presupune un proces psihic uman esențial, viitorul fiind determinat de calitatea modului nostru de a gândi.

În concluzie, criza gândirii prin care trece umanitatea, de la un an la altul, de la o generație la alta, cu o direcție trasată încă de la naștere, bazată fiind pe informații, cu etichete, clasificări fixe, categorii, blocând astfel noi abordări, găsirea de idei noi în rezolvarea de probleme, are ca soluție gândirea laterală ce poate fi inclusiv studiată la clasă, inclusă în curriculum.

Cercetările au dovedit și că este un mod util de a gândi în orice profesie, gândirea bună, constructivă fiind esențială, întrucât contribuie la rezolvarea de probleme, în luarea deciziilor, în adaptarea la schimbările ce survin constant și implicit în obținerea rezultatelor dorite.

Bibliografie

1. FLUERAȘ, Vasile. Gândirea laterală și scrisul creativ. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2008, pp. 23- 32.
2. DE BONO, Edward. Gândirea laterală, Cluj-Napoca: Curtea Veche, 2019, p. 25.
3. LUCAS, Bill și SPENCER, Ellen. Predarea gândirii creative. București: Didactica Publishing House, 2020, p. 17.
4. ȘCHIOPU, Constantin. Opera literară: receptare și interpretare, Chișinău, 2022, p. 22.
5. <https://intelligence.sri.ro/gandirea-lateral/> - Revista Intelligence (sri.ro), p.1 [Accesat 14.03.2023].